

Dubinske strukture staroga Grada kroz metodu “reprezentativne kapi” (Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 1-11, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik – Zagreb, 2011.- 2019.)

Malo je znanstvenika u polju humanističkih znanosti koji tijekom cjelokupnog znanstvenog radnog vijeka napišu više od 10 znanstvenih monografskih izdanja, a još je manje takvih koji takav “rezultat” ostvare u manje od 10 godina. Naime, priroda je humanističkih znanosti, a onda i povijesne znanosti kao jedne od njih, takva da se do značajnih rezultata gotovo nikad ne dolazi slučajno i “skokovito” nego iza svakog spoznajnog pomaka stoje godine iscrpnog arhivskog istraživanja, klasificiranja pronađenih podataka i poredbenih analiza tih podataka s dotadašnjim spoznajnim dosezima ne samo povijesne nego i drugih znanosti. Susljedno tome, za svaku novu spoznaju potrebno je vrijeme – puno vremena – te se svaka historiografska monografija “rađa” dugi niz godina, a “porođajne muke” ne počinju tek trenutkom pisanja nego već u vrijeme promišljanja istraživačkog pitanja. Imajući navedeno na umu, činjenica da je akademik Nenad Vekarić u vremenskom luku od osam godina “porodio” 11 monografskih izdanja predstavlja izniman i hvalevrijedan historiografski pothvat. Ako k tome dodamo činjenicu da spomenutih 11 knjiga, s ukupno preko 4500 tiskanih stranica, predstavlja manje od polovice od ukupnog broja monografskih izdanja koja je potpisao akademik Vekarić, tada znamo da govorimo o čovjeku nezaustavljiva istraživačkog elana.

Njegova istraživanja unutar povijesne demografije započela su još tijekom sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Monografski niz povijesno-demografskih tema s područja Dubrovačke Republike započeo je već početkom devedesetih i do posljednjeg daha njegov znanstveno-istraživački genij nije stao, te nam je svima podario historiografsku baštinu na kojoj nam može pozavidjeti bilo koja “svjetska” historiografija.

Ovih, na početku spomenutih, 11 knjiga u biti čine monografski niz, objedinjen pod naslovom *Vlastela grada Dubrovnika*, i dio su serije *Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice*. Ustvari, strogo bibliografski gledano, svih 11 svezaka predstavlja 17. knjigu navedene serije. Prvi od navedenih svezaka nosi podnaslov *Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva* i zapravo sadrži analitički sažetak glavnine preostalih svezaka. Taj prvi svezak podijeljen je u tri veće cjeline: *Korijeni dubrovačkog plemstva* (15-98), *Struktura vlasteoskog staleža* (99-204), *Dubrovačka vlastela kroz stoljeća* (205-334), kroz koje Vekarić kao da piše (novu) povjesnicu dubrovačke općine i Republike kroz prizmu vlasteoskih rodova. Ta dubrovačka vlastela, kako čitava studija zorno pokazuje, temeljna su okosnica stabilnosti dubrovačkog društva tijekom dugih stoljeća od srednjega vijeka do modernih vremena. Cjelokupna rasprava popraćena je minucioznom analizom razvoja pojedinih vlasteoskih rodova, što je potkrijepljeno i tabličnim prikazima i grafikonima koji ukazuju na rodovski raspored *casata*, njihovu brojnost i političku opredijeljenost, a sve to popraćeno jasnim komentarima o povijesnim i drugim okolnostima koje su uvjetovale i utjecale na takav razvoj vlasteoskog sloja staroga Dubrovnika.

U pozadini ove monumentalne studije stoji višegodišnje genealoško i historiografsko istraživanje, a jedan od objavljenih rezultata na koji se i ova studija naslanja je monografija *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi* iz 2005. godine koju je akademik Vekarić objavio u suradnji sa Stjepanom Ćosićem. Ova monografija iz 2005. godine po prvi put u historiografiji je ukazala na dubinsku klanovsku podijeljenost dubrovačkog plemstva; podjelu koja je stubokom određivala politička usmjeravanja cjelokupne dubrovačke povijesti i to ne samo od kraja 16. stoljeća kada se javljaju *sorbonezi* i *salamankezi*, nego još od vremena gotovo mitskog

kneza Damjana Jude. Ova teza dodatno se potvrđuje i kroz detaljan genealoški pregled kojeg Vekarić donosi u svescima 7. i 8. svoje monumentalne studije o dubrovačkom plemstvu.

Drugi i treći svezak (2012.) donose popise dubrovačkih vlasteoskih rodova (od A do L i od M do Z) i njihovih pučkih ogranaka. Svaka natuknica sadrži osnovne podatke o prezimenu roda, promjenama prezimena i nadimcima, te legendu o podrijetlu roda, kao i podatke o najstarijim pronađenim arhivskim spomenima roda, odnosno podatke vezane uz genealoški razvoj i ugašnuće pojedinog vlasteoskog roda. Nadalje, čitatelj može tu pronaći i osobito važne podatke o klanovskoj pripadnosti pojedinog roda te podatke o pojedinim *casatama*, što su iznimno vrijedni podaci za dubinsko razumijevanje političkih odnosa unutar višestoljetne povijesti Dubrovnika tijekom srednjega i ranoga novoga vijeka – sve do 1800. godine. Osim toga, akademik Vekarić donosi obavijesti o članovima pojedinog roda koji su obnašali kneževu funkciju, sudjelovali u diplomatskim aktivnostima Republike, te druge različite podatke sačuvane u arhivskim vrelima poput sudskih registara i oporuka. Na samom kraju trećega sveska nalaze se i dva kratka, ali iznimno važna poglavlja naslovljena *Dubrovački vlasteoski rodovi koji nisu konzumirali plemičke povlastice* (369-376) i *Pučani s vlasteoskim prezimenima* (377-382). U tim poglavljima Vekarić čitatelju objašnjava kuriozum na koji se način moglo steći dubrovačko plemstvo nakon 1332. kada se Veliko vijeće formalno zatvorilo. Razlozi za takve postupke uglavnom su bili praktične prirode s ciljem “kupovine” naklonosti lokalnih moćnika ili pak prevladavanja “biološke krize” nakon Velike trešnje. Jednako tako, Vekarić objašnjava i razloge zašto su pojedini pučanski rodovi nosili ista prezimena kao i njihovi vlasteoski sugrađani.

Sljedeća tri sveska (4. iz 2013; 5. iz 2014.; 6. iz 2015.) sadrže odabrane biografije članova dubrovačkih vlasteoskih rodova. Kao što autor s punim pravom ističe, vrijednost ovih svezaka nadovezuje se na dugu tradiciju leksikografije koja je pojedine ličnosti dubrovačke prošlosti i njihove biografije istražila gotovo do najsitnijih detalja. Međutim, neki uistinu bitni akteri dubrovačke prošlosti “igrom sudbine” ostali su zapostavljeni poput (omrznutog) dubrovačkog kneza Damjana Jude ili pak Marina Klemetova iz roda Gučetića. Stoga 464 biografije sadržane u ova tri sveska nastoje bar donekle “ispraviti nepravdu”, te historiografskoj javnosti dostojno predstaviti značajne plemiče koji su stvarali prošlost dubrovačke općine i Republike, ali jednako tako i potaknuti buduće istraživače i njihovu znatiželju da prodube historiografsku spoznaju o tim davnim vremenima. Biografski podaci koje čitatelj u ove 464 biografije može pronaći mogu se grupirati u četiri skupine: a) genealoški podaci i rodbinski krug; b) karijera; c) djela tj. pisani tragovi osoba čije su biografije donesene; d) recepcija tj. svjedočanstva kako su suvremenici doživljavali biografijom opisane osobe, te općenita ocjena stanja istraženosti. Osim toga, na kraju 6. sveska akademik Vekarić donosi i poglavlje s popisom svih dubrovačkih knezova od 1358. godine do kraja Republike, nadopunjujući taj popis objašnjenjem specifičnosti razvoja funkcije dubrovačkog poglavara.

Svesci 7. (2016.) i 8. (2017.) donose genealogije dubrovačkih vlasteoskih rodova (A-L i M-Z) što je značajna nadopuna rada Irmgard Mahnken iz 1960. godine, poglavito jer Vekarić osim ispravaka donosi i genealogije dubrovačkih patricijskih obitelji sve do početka 20. stoljeća, dok se Mahnken u svojim istraživanjima zaustavila na 15. stoljeću. Štoviše, Vekarić prati genealogije pojedinih vlasteoskih rodova do suvremenosti, čime jasno sugerira važnost svojeg istraživanja, ne samo za povijesnu znanost nego i u suvremenosti jer dubrovačko plemstvo ima svoje još uvijek živuće odvjetke, iako oni više nemaju nikakav politički upliv na život suvremenog Dubrovnika. Ono što će fascinirati svakog pozornijeg čitatelja jest opseg arhivske građe i relevantne literature koju je autor konzultirao, te potom sistematizirao u vidu

genealoške analize, a sve to rezultat je ne samo višegodišnjeg rada, nego dubinskog promišljanja i historiografsko-genealoških analiza tijekom nekoliko posljednjih desetljeća. Povrh toga, Vekarić u uvodnoj studiji objavljenih genealogija daje svojevrsan "road map" na koji je način i analizom kojih sve izvora došao do podataka za slaganje ovog opsežnog i vrlo detaljnog mozaika genealoških (s)veza dubrovačkog plemstva koje su tekle tijekom dugih stoljeća srednjega i ranoga novoga vijeka. Pri tome autor ne zaboravlja osvrnuti se i na pučanske odvjetke analiziranih rodova. Nadalje, znanstveno neprikosnoven, Vekarić objašnjava sve kratice koje koristi u genealoškim pregledima, te pazi da ništa ne izostavi u maniri vrhunskog humaniste donosi čak i podatke tko mu je od suradnika i kolega prenio (gotovo svaki) uporabljeni podatak u mozaiku što ga je podastro čitateljstvu.

Budući da u klanovskoj i rodovskoj pripadnosti i osobna imena svakog pojedinog člana imaju nemalo značenje za pozicioniranje unutar zajednice, Vekarić je 9. svezak (2018.) posvetio osobnim imenima dubrovačke vlastele. Naime kroz onomastički sustav i kroz imenski fond ogledaju se stavovi društva kao cjeline, a imenski fond i izbor imena u vlasteoskom krugu – smatra Vekarić – otkriva neke procese koji su se u vrlo dugom trajanju događali u Dubrovniku: od "borbe" romanstva i slavenstva do pitanja procesa dubinske kristijanizacije dubrovačkog područja, kao i klanovske podjele dubrovačkih vlasteoskih rodova.

Sljedeći, 10. svezak (2019.) na preko 600 stranica donosi kazala za sve sveske izdavačke serije *Vlastela grada Dubrovnika*, a sadrži Kazalo vlastele, Kazalo ostalih osoba, Kazalo imena i Kazalo geografskih pojmova. Autor je sam koncipirao kazala i većim dijelom prikupio materijal, a svezak su nakon njegove smrti uredile akademkinja Alicia Wertheimer-Baletić i dr. Ivana Lazarević.

Posljednji 11. svezak (2019.) proširena je engleska inačica prvoga sveska u koju je uključeno i poglavlje s popisom dubrovačkih kneževa, koje se u Hrvatskoj inačici nalazi u 6. svesku, kao i poglavlje o osobnim imenima što je u biti sažetak istraživanja donesenog u 9. svesku. Osim toga, na kraju 11. sveska čitatelj iza zaključka (*Conclusion*) može pronaći popis rabljenih arhivskih neobjavljenih izvora (*Sources*), te objavljenih izvora i literature (*Published sources and literature*). Jednako tako, na kraju ovoga 11. sveska kao pomoć čitateljima na engleskom donijeta su kazala imena, geografskih pojmova i etnonima, kao i predmetno kazalo.

Svih 11 svezaka tiskano je, kao što i priliči značajnim monografijama, u luksuznom tvrdo ukoričenom kolor izdanju, opremljenim svim potrebnim znanstvenim aparatom (bibliografske i opisne bilješke, kao i iscrpni popisi rabljene literature te objavljenih i neobjavljenih izvora) i grafičkim prilogima koji se sastoje u prvom redu od detaljnih genealoških i drugih tablica, kao i grafikona koji pomažu čitatelju pratiti osnovni tekst, te pružaju budućim istraživačima jasne pokazatelje minucioznih kvantitativnih analiza kojima se odlikuje cjelokupni opus akademika Vekarića.

Ovo posljednje djelo prerano preminuloga akademika Nenada Verkarića na neki je način kruna svih njegovih višedesetljetnih istraživanja, sinteza njegova istraživačkog napora. Podario nam je uistinu monumentalnu sintezu o društvenom, gospodarskom i demografskom razvoju Dubrovnika iz kuta razvoja dubrovačkog elitnog sloja – njegove vlastele. No, osim sintetskog prikaza Vekarić je u ovoj knjizi u potpunosti "otvorio karte" i svakom budućem istraživaču pokazao put gdje i na koji način nastaviti ovo putovanje u dubrovačku prošlost stopama i putevima koje nam je raskrčio. Stoga, još jednom hvala Ti dragi Neno.

Gordan Ravančić